

[Filosofové a jejich vztah k vládnutí podle Platónovy

Ústavy]

770924-1

(58) (2) (SSaŽ – Vysočany, 24. 9. 77 dopol.)

Důvody, které Platon uvádí, proč filosofové nechtějí vládnout a netouží po vládě, jsou několikeré. Především je to proto, že si filosofové málo cení veřejných funkcí („Nuže, znáš nějaký jiný život pohrdající veřejnými úřady kromě života opravdové filosofie?“ táže se Sokrates Glaukóna, a ten odpovídá: „Při Diovi, nikoli.“ *Ústava*, str. 257 [521b1-3]). Za druhé je to proto, že filosof snad lépe než jiní vidí, že „takřka nikdo nekoná v politice nic zdravého a že není spojence, s jehož podporou by kdo mohl jíti na pomoc věci spravedlivé a sám bez pohromy vyváznouti, nýbrž bude mu, jako když člověk upadne mezi lítou zvěř: protože nebude chtít spolu s ostatními se dopouštět bezpráví, a na druhé straně sám jediný nestačí odolávat jich všech divokosti, uvidí, že by předčasně zahynul, prokáže se neužitečným jak sobě, tak ostatním. Toto všechno rozumně uváživ, žije v tichosti a koná své dílo, jako když za bouře odstoupí do přístřeší před prachem a deštěm, hnaný od větru, a dívá se, jak ostatní se brodí v nezákonnosti: tu je rád, jestliže sám prožije tento život poměrně čist od bezpráví a bezbožných skutků a při odchodu z něho odejde s krásnou nadějí, pokojně a usmířen“ (*Ústava*, str. 231 [496c8-e4]). Tato distance od politiky a záležitostí obce však ani filosoficky není podle Platóna žádným ideálem, neboť sám filosof v takové situaci trpí, neboť „nenalezl vhodné obce; neboť ve vhodné obci jednak sám dojde většího osobního rozvoje, jednak spolu se svým prospěchem bude pomáhati prospěchu veřejnému“ (*Ústava*, str. 231-232 [497a2-5]). Toho si ovšem pravý filosof musí být vědom, takže jeho rezignace je vlastně výrazem jeho selhání a jeho slabosti, nechutí se nasadit a vzít na sebe riziko. A zase ovšem platí, že také riziko tu není jen jeho osobní, ale jako daleko vážnější se jeví riziko, jež by mohlo ohrozit samu obec. Sokrates považuje (podle Platónova podání) za značně nesnadnou „otázku, jakým způsobem by se měla obec zabývatí filosofií, aby při tom nezahynula“ (*Ústava*, str. 232 [497d9-10]).

Tak lze mít za to, že důvodem, proč filosof nechce vládnout a proč se vůbec nechce plést do politiky, je nejasno o tom, jak by pravá obec měla vypadat. Ale to by byl omyl. Filosof je podle Platóna ten, kdo „pronikl k poznání podstaty každé věci“ (*Ústava*, str. 217 [484d5-6]). Neužitečnost filosofa a filosofie pro obec je založena nikoliv v tom, že by

filosof byl nedokonalý, nýbrž v tom, že obec dost dobře neví, co jí je vskutku užitečné. (Např. str. 222 [489b] a jinde.) „Lid je neschopen být filosofem“ (Úst., str. 228 [494a4]). Opravdovými filosofy však Platón nazývá (Sokratovými ústy) „ty, kteří se rádi dívají na pravdu“ (Úst., str. 209 [475e6]), a takové, kteří se vždy odvracejí od lži a „dobrovolně nikdy“ nejsou „přístupni nepravdě“, nýbrž nepravdu nenávidí a pravdu milují (Úst., 217 [485c3-4]).

Jestliže však Platon dále píše, že „ani obec ani ústava, ba podobně ani jednotlivý muž nedosáhne nikdy dokonalosti, dokud tito filosofové, počtem skrovní a mající nyní jméno lidí ne sice zlých, ale neužitečných, nebudou řízením osudu uvrženi v nutnost, aby se chtěj nechtěj ujali péče o obec a obec aby se stala jich poslušnou, anebo dokud synové nynějších vladařů a králů nebo tito sami nebudou nějakým vnuknutím božím zachvázeni pravou láskou k pravé filosofii“ (Úst., str. 234 [499b2-c2]) nebo jestliže uvažuje, že „snad v budoucnosti nastane lidem vynikajících filosofických schopností nutnost věnovati se péči o obec“ (dtto, 234 [499d1-3]), nebo dokonce když mluví o tom, že „těm četným duchům, kteří se nyní různě ubírají za jedním nebo druhým cílem (tj. politickou mocí nebo filosofií – LvH.), násilím v tom (ne)bude zabráněno“ (Úst., str. 206 [473d4-5]), pak je z toho všeho zřejmé, že Platon považoval moment vnějšího donucení za nezbytný nebo alespoň vysoce potřebný.

U Platona najdeme ovšem ještě jeden důvod, který musíme vzít v úvahu. Sokrates totiž prohlašuje, že „čin vystihuje pravdu méně než slovo, i když se to někomu nezdá“ (Úst., str. 205 [473a2-3]). I když v dané souvislosti tímto směrem argumentace není vedena, můžeme z toho vyvozovat, že filosof bude mít tendenci spíše zůstat v oblasti řeči, slova, myšlenek, než aby spěchal uvést své poznání v čin. To musí být **před ně** postaveno jako povinnost a jako závazek a úkol: „vždyť spravedlivý to dáme úkol jim, mužům spravedlivým. Jistě pak každý z nich bude přistupovati k vládě jako k nezbytnosti“ (Úst., str. 257 [520e1-3]). Proto je zapotřebí zřejmě někoho, nějaké další instance, kdo či která přistoupí k těm, kteří „uviděli dobro a vystoupili po oné cestě vzhůru“, a nedovolí jim „to, co se nyní dovoluje“, totiž „aby tam zůstávali a zdráhali se sestupovat nazpět k oněm vězňům a neměli podílu na trudech a počtech u nich obvyklých, ať jsou nicotnější nebo vážnější“ (Úst., str. 256 [519d1-7]). Tím přece „ani neublízíme našim filosofům, nýbrž budeme k nim mluvit spravedlivě, když je budeme nutiti, aby pečovali o ostatní a střežili jich. Řekneme jim totiž: ... vás jsme vypěstovali my jako v úlech za správce i krále ve prospěch nás samých i ostatní obce a jste lépe i dokonaleji než oni vychovávaní a spíše schopni

zabývati se obojí činností. Musí tedy po řadě každý sestoupiti do příbytku ostatních a zvykati si viděti v temnu. ... A takto správa obce bude nám i vám skutečností a ne zdáním. ... Avšak pravda má se snad jistě takto: ve které obci mužové k vládě určení mají nejméně chuti vládnouti, ta jest zcela jistě nejlépe a nejsvorněji spravována, ale ta, která dostane vládce opačné, naopak.“ (*Ústava*, str. 256–257 [520a6-d4].)